9.8.2011

René Nyberg

Neuvostoliiton brutaali charmi

> ”Etteivät neuvostoviranomaiset siitä vimmastu. Mutta ei heidän suostumustakaan tarvinne.”
>
> Urho Kekkonen 1965

”Se tuli vain”

Urho Kekkonen merkitsi Moskovan-suurlähetystön 29.7.1975 päivätyn lähetekirjeen marginaaliin:

> ”5.8.–75. Ei aihetta toimenpiteisiin puoleltamme. Ei tarvitse vastata sen vuoksi, että kirje toimitettu suurlähetystölle 25.7.1975 virka-ajan ulkopuolella välikäsien kautta.”

Kirjeen alareunaan UKK lisäsi:

> ”Miksi suurlähetystön edustaja otti vastaan ’välikäsien kautta’ toimitetun ’propagandakirjeen’?”[1]

Ulkoministeriön poliittisen osaston vt. osastopäällikkö Klaus Törnudd antoi 15.8 asianomaiset nuhteet Moskovan-suurlähetystölle.

Kuulin tästä esimieheltäni Arto Mansalalta, joka tuolloin oli suurlähetystön poliittinen neuvos. Kysymys oli kuvanveistäjä Ernst Neizvestnyn kirjeestä, jossa tämä pyysi presidentti Kekkosen apua maastapoistumisluvan saamiseksi. Kun kysyttiin, kuka otti kirjeen vastaan, Arto oli todennut, että se tuli vain. Nielaisin, sillä tajusin, että tässä olisi voinut käydä huonosti. Suurlähettiläs Jaakko Hallama oli tuolloin lomalla Suomessa ja Neizvestnyn kirjeen lähetti Helsinkiin v.a. asiainhoitaja Jyrki

[1] UKA 1/81, 1975.

Aimonen ja liitteenä olevan muistion Neizvestnystä laati avustaja Nyberg. Paljon myöhemmin, talvella 2011, Arto näytti minulle Hallaman 25.9.1975 päivätyn kirjeen alivaltiosihteeri Yrjö Väänäselle. Siinä Hallama paneutuu aiheeseen ”tapaus René Nyberg”. Oheisena lähettilään arvio nuoresta virkamiehestä:

> ”Poika ei ole tyhmä, kaukana siitä, ja on hänellä paljon hyviäkin puolia. Mutta on hän aivan sietämättömän kuriton, eikä noudata lähes tulkoonkaan aina minun antamiani neuvoja. Hän voi tehdä sellaisen tempun, kuin oli Neizvestnyi’n kirjeen toimittamisen Presidentille. Onneksi Nybergille, se sattui Presidentin 75-vuotisjuhlallisuuksien aikana, jolloin Tasavallan Presidentti ei ehtinyt kiinnittää siihen sellaista huomiota, kuin kirje olisi hänessä varmaan muutoin aiheuttanut.”

Maitojunahan siinä oli lähellä. Virheeni oli välittää kirje eteenpäin. Muistan epäröineeni, mutta tein sen, koska olin antanut sanani Ernst Neizvestnylle. En silloin tiennyt, enkä kokemattomuuttani ymmärtänyt, että ahdistunut Neizvestny, viikkoa ennen Helsingin ETYK-kokouksen alkua 1.8, antaisi kirjeen välittömästi kansainväliselle lehdistölle, mikä UKK:n silmissä teki henkilökohtaisesta kirjeestä ”propagandakirjeen”.

Refusnik

Ernst Neizvestny oli tuossa vaiheessa *refusnik* (ven. *otkaznik)*, niin kuin maastamuuttohakemukseen kiellon saaneita kutsuttiin englanniksi, mutta maineensa huipulla. Vain vuotta aiemmin 1974 hänen tunnetuin työnsä Nikita Hrushtshovin hautamuistomerkki oli monien vaiheiden jälkeen paljastettu Novodevitshin hautausmaalla. Samana vuonna Aleksandr Solzhenitsyn oli karkotettu ja hänen ystävänsä sellisti Mstislav Rostropovitsh saanut luvan muuttaa maasta menettämättä neuvostopassiaan, joka tosin riistettiin häneltä myöhemmin.

Muistelmissaan Neizvestny kertoo, miten Sergei Nikitovitsh Hrushtshov ja hänen ystävänsä Sergei Anastasjevitsh Mikojan tulivat Hrushtshovin kuoleman jälkeisenä päivänä pyytämään Neizvestnyä veistämään hautamuistomerkin. Sergei Nikitovitshin mukaan se oli isän tahto. Neizvestny toteaa päätyneensä samaan heti kuultuaan Hrushtshovin kuolemasta.

Neizvestny kuvaa muistelmissaan värikkäästi taistelua pystytysluvan saamiseksi. Hrushtshov oli vuonna 1964 tapahtuneen syrjäyttämisensä jälkeen epähenkilö, eivätkä Moskovan kaupungin viranomaiset uskaltaneet myöntää tarvittavia lupia. Lopulta Hrushtshovin lesken Nina Petrovnan kirje pääministeri Aleksei Kosyginille johti tulokseen. Muistomerkki paljastettiin Hrushtshovin kuoleman kolmantena vuosipäivänä vain omaisten, kuvanveistäjän ja ulkomaisten kirjeenvaihtajien (*sic*)